

„Žemaitiškas poemas“ gėmėms

Parėngė
RAMUONĀTĖ Danutė

Karmalavičios Ramutis – pėrmuosės kningas aple Čiurlionienė-Kimantė Suofėjė autuorios. Ta kninga („Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė“) bova ešleista 1992 metās Vėlniou. Ons daug dėrba ėr rėngont spaudā 1986–1999 m. ešspausdintas pėnkės Suofėjės „Raštu“ kningas. 1988 m. ešleista „Raštu“ tretė tuoma skīriou „Paaiškinimai“ (p. 603–604) ons raša:

„Rinktiniai raštai“, kuriuos autorė užbaigė „Žemaitiškas pasipasakojimais“, pasirodė 1956 m. Po metų, rašydama autobiografiją „Tarybų Lietuvos rašytojų“ knygai, autorė pasidžiaugia išleistu tritomiu ir pačioje pabaigoje priduria: „Štai suėjo man septyniadesimt vieneri metai, tačiau atrodo, kad dar galėčiau tarnauti gimtojo krašto literatūrai, naujus takus jai skinti. Po šiais žodžiais data – 1957 m. birželio 20 d. Ir štai visai netrukus rašytoja pažymi birželio 29 d. datą jau po nauju kūriniu, visai neminētu autobiografijoje, parašytu ūmai Palangoje, kur ji nuvažiavo pailsėti, kad sustiprėjusi galėtų tęsti „Bundančią Žemę“. Tačiau kūrybinės mintys pakrypo kita linkme – ir gimė naujas žemaitiškas monologas „Kon dabar darytė?“ (žem. – „Kon dabar darītė?“ – R.D.). Tą pačią dieną rašytoja perskaitė jį draugų ratelyje A.Žmuidzinavičiaus viloje ir, jų susidomėjimo pakinta, susigundė tęsti šią anekdotišką žemaitiškos meilės istoriją. Taip prasidėjo „Žemaitiška poema“ (beje, jos pradžia tikraja to žodžio prasme – pasikeitė, pirmojo monologo nebeliko), kuria rašytoja gyveno paskutiniuosius savo amžiaus metus.

1958 m. kovo 8 d. ji vėl rašo J. Aleksandravičiui: „Mano galvoje dabar iš tikrųjų „devyni avinai mušasi“ – svyruoju, dvejoju, bet užsispyrus rašau toliau žemaitiškai. Tai jau nebe monologai – tai bus apysaka, bijau, kad išaugs lig kokių 15-os lankų... Kiti sako: „Kam žemaitiškai?“ O man atrodo, atsakyti nuo žemaičių tarmės – tai atimti iš to dalyko visas spalvas, visą aromatą. [...] Turiu pasakyti,

1980 m. Rīguo ešleistuos vinilėnės pluokštelės „Žemaitiška poema“, katruo irašitė tuo patėis pavadėnėma nepabėngta Čiurlionienės-Kimantės Suofėjės ruomana eštraukas, ėdiekla vėršielis

kad darbas sunkus: rašyba neįprastinė, kyla visokių abejojimų dėl linksnių vartojimo (ont galva ar ont galvuos?), o vėl tie sangrąžiniai veiksmažodžiai... tai trukdo, drumsčia mintis, o tos, sykį surizgusios, nebeplaukia taip laisvai. Taigi į visus abejojimus pamoju ranka – tvarkysiu pabaigus“ (Laiškas cituojamas iš str. Čiurlionytė-Zubovienė D., „Kaip buvo rašoma „Žemaitiška poema“, Kultūros barai, 1986, Nr. 2, p. 58–62).

Vedama kūrybinio sumanymo, vasarą, kai tik pagerėja sveikata, rašytoja išsirengia į Žemaitiją. Šios komandiruotės ataskaitoje Rašytojų sąjungai rašoma: „1958 metais turėjau kūrybinę komandiruotę į Plungės rajoną liepos mėnesiui ir paskui rugs. mėn. 1–8 d. Ta komandiruotė buvo man reikalinga rinkti medžiagai mano dideliame romanui „Žemaitiška poema“. Turėjau tikslą rasti faktinės medžiagos ir papildyti savo atsiminimus. Romano akcija prasideda prieš Pirmąjį karą ir eina kunigaikščių Oginskių dvaro fone. Aprašomoji prieglauda buvo pasaulinių vienuolių vedama. Nuvykus į Plungę ir apsigyvenus viešbutyje, pasisekė man surasti žmonių, kurie mano aprašomaisiais laikais ten buvo ir dabar galėjo daug žinių man suteikti. Pirmiausia Jonas Petkūnas, smuikininkas kunigaikščio orkestre, o vėliau choro ve-

(Nukelta i 34 p.)

D. Mukienės portretgrapėjuo – dailininka Žmuidžėnėnė Antuona (1871–1966) noms Palanguo (Basa-navičiaus g. 42), katrame 1957 m. birželio 29 d. viko-semė draugū sosėbūrėmė Čiurliuonienė-Kimantātė Suofėjė perskaitė tou dėina pradieta rašitė romana „Žemaitėška poema“ pėrmūsius poslapius

dėjas ir tarnavo dvaro administracijoje, girių skyriuje (tų girių buvo 12 tūkstančių dešimtinių). Marijona Virkutaitė, paskutinė kunigaikštienės kambarinė. Ul-čickaitė Marija-Pliuškevičienė, mokytoja pensininkė. Ta buvo prieglaudoje pirmoji mokytoja ne vienuolė. Pas ją du kartus teko važiuoti į kaimą. Pliuškevičienė papasakojo man daug įdomių dalykų, kaip ją vienuolės iš prieglaudos išėdusios. Pliuškevičienės istoriją papildė Norkus Jonas, pensininkas, papasakojo, kaip jis buvo į tą reikalą įsivėlęs. Dar susitikau dvi buvusias prieglaudos auklėtines – Ulčinaitę Teresą ir Greivienę Oną. Iš jų pasakojimų irgi galėjau atkurti tuometinio auklėjimo vaizdą. Taip pat įdomus buvo pašnekesys su buvusiu prie rūmų koplyčios zokristijonu Monstvilu Juozu. Susirasti tuos žmones ir parsikviesti į pasikalbėjimą ne visados buvo lengva. Kuliuose, kur buvau jau rugsėjo mėn., ypatingai pasisėkė šių dienų tipus ir santykius pažinti, kolūkio gyvenimą stebėti. Kaip Plungėje, taip ir Kuliuose laikiau paskaitas vidurinėse mokyklose, kalbėjau su jaunimu apie auklėjimą ir literatūrą ir pradėdau apčiuopti jaunimo nuotaikas. Kuliuose radau žmonių (Buivydaitė Petronė ir kiti), kuriuos tarmės žodyno ir išsireiškimo srityje turiu pavadinti tiesiog „aukso kasykla“. Mano tyrinėjimo darbas dar nėra baigtas. Pavasarį vėl rengiuosi į Kulius ir tikiuos gauti komandiruotę. Mano užsimojimas tame romane aprašyti ne tik praeitį ir

gyvenamą laiką, bet taip pat užfiksuoti to kampelio tarmę su visomis jos didžiausiomis brangenybėmis ir tuo išgelbėti nuo pražuvimo“ (LKLIFS - 1105).

Ši ataskaita rašyta lapkričio 18 dieną. Gruodžio 1-osios rytą rašytoją pasiėmė mirtis.

Rankraščio liko 7 stori ir 18 plonų sąsiuvininių. Laikantis autorės valios kuo tiksliau perteikti tarmės ypatybes ir jos ketinimo pasitelkti tam tikslui dialektologų, rankraštį parengti spaudai paprašyta kalbininką, filologijos mokslų daktarą A. Girdenį. Rengiant „Žemaitišką poemą“ nustatyta, kokios vietovės tarmei ji artimiausia, ir tuo pagrindu iš naujo suredaguoti „Žemaitiški pasipasakojimai“ (žr. A. Girdenio str. „Apie žemaitiškųjų kūrinių kalbą ir rašybą“).

Tėp kad tam 1988 m. išleistam S. Čiurliuonienės-Kimantātės tretem „Raštu“ tuomou kalbinink, Vėlinaus universiteta proufesorios A. Gėrdienės (1937–2011) parašė ne tik straipsni „Apie žemaitiškųjų kūrinių kalbą ir rašybą“, bet ėr vėsus Suofėjės žemaitėškus tekstus parėngė spaudā – soredagava anus, kap pats rašė, miegindams atkortė kū tėkriesni vaizda tuos tarmies, koriuos pagrindo autuorė rašė – proufesorios orėntavuos i Plungės ėr Kuliū apilinkiu šnekta.

Ruomana „Žemaitėška poema“ rašituoje ne spiejė pabėngtė. Bet... Lėka tėik žemaitiu kalbuos, tėik gruožėnės literatūras puožiūrio neapsakuomā vertinga kūrėnė pradė, katrou so maluonomo skaituom ė šendėin. Ėr ne tik skaituom.

Aple 1991 metus mon patė pėrma karta i ronkas pateka 1980 m. Rėguos „Meluodėjės“ studėjės ėšleista vinilėnė pluokštelė, katrou ėr irašitas žemaitiu kalba gerā muokontės, 1942 m. Jaruoslavlė sritie (Rusėjė) gėmosės, vaikistie Muosiedie (Skouda r.) gėvenosės rašituoje ėr artistės Kazragitės Doloresas skaituomas Suofėjės „Žemaitėškas poemos“ ėštraukas. Atsėmėno, klausiaus anū ėr mėslėjau, kad dā nikumet neso gėrdiejosi tėp poikė skombontiuos žemaitiu kalbuos – atruodė, ka gėrdo ne žuodius, vuo par akmėnis gorgontė ė sava skaidri vondėni nešontė gimtuojė krašta opalėlė gruojema mozėka. Tuoki bova pėrmuoji pažintės so „Žemaitėška poema“. Nuorio tėkietė, ka tuoks pažėnėma džiaugsmos apjims ne vėina ėr mūsa žornala skaitituoji, rados šemė numerie pradėdama spausdintė paskotėni Suofėjės kūrėni – „Žemaitėška poema“.